

Bokmelding

Arja Turunen 2011. *Hame, housut, hamehousut. Vai mikä on tulevaisuutemme?* [K]jol, byxor, byxkjol! Eller vilken är vår framtid? Helsinki (Kansatieteellinen arkisto 53). Diss. 458 s. Ill.

Anmeldt av Lena Marander-Eklund, Åbo Akademi

Då kvinnorna i Finland började bära byxor

När vi nuförtiden i media tar del av att kvinnor arresteras för osedlighet på grund av att de burit byxor, så som fallet var med sudanska Lubana Al-Hussein år 2009, ställer vi oss lätt oförstående. Samtidigt är det inte så länge sedan kvinnor som bar byxor uppfattades som osedliga också i västvärlden. En utgångspunkt i etnologen Arja Turunens avhandling är att kvinnor som bär byxor är ett relativt nytt fenomen, men också ett fenomen som i sin tid sågs på med indignation. I Paris designades byxor för kvinnor redan på 1910-talet medan de i Finland blev vanliga först på 1960-talet. Innan dess fördes en diskussion om huruvida kvinnor kunde eller skulle bära byxor. I Turunens avhandling är denna diskussion, med utgångspunkt i damtidningar mellan åren 1880 till 1940-talet, i fokus. Hennes huvudfråga kan komprimeras till vad debatten egentligen gick ut på då kvinnors användning av byxor diskuterades. Avhandlingen beträder ny mark eftersom väldigt få verk som handlar om kläder och klädsel tar upp frågan. Förbudet mot kvinnors användning av byxor menar Turunen

går tillbaka på Bibelns ståndpunkt om att *crossdressing* inte är tillåtet, kvinnor ska inte bära sådant som är avsett för män och vice versa.

I undersökningen använder sig Turunen av damtidningar som källmaterial. Hon konstaterar att damtidningar använts relativt sällan som källmaterial av etnologer. Samtidigt menar hon att hennes avhandling är mångvetenskaplig och gränsar till klädhistoria, genusforskning, medieforskning gällande teoretisk ansats och närmandesätt. Det här är typiskt för ”små” ämnen som etnologi och folkloristik, att vi förväntas vara kunniga inom många fält. De forskare som Turunen främst bygger sin forskning vidare på är Joanne Entwistle som menar att vi genom att klä oss på ett visst sätt såväl uttrycker som skapar en identitet. Vårt sätt att klä oss sker inom ramen för kulturella normer. Då dessa normer överträds leder det till bestörtning och ogillande. Turunen är alltså intresserad av de normer och värderingar samt praktiker som kopplas till kvinnors användning av byxor. Men eftersom hon är etnolog vill hon också inkludera den materiella aspekten av byxor. Här baserar hon sig på Viveca Berggren Torell som i sin undersökning om barnkläder visar att de betydelser som kläder sammanlänkar inte enbart framkommer i diskurser om klädsel utan också i praktiker där kläderna som en materialitet är av betydelse.

Turunen har tagit del av 23 damtidningar, tidningar som riktar sig till kvinnor, och som hon gått igenom från det att tidningen började utges fram till år 1945.

Av dessa har hon läst alla nummer. Hennes material är således enormt och här kunde något slag av stickprov varit att föredra, att gå igenom endast en viss, men systematiskt vald mängd damtidningar. Samtidigt kan man säga att Turunen de facto känner till allt vad som skrivits om byxfrågan, men frågan är om en sådan fullständighet är nödvändig. Sitt material närmar hon sig diskursivt med vilket hon avser att diskurserna analyseras i kulturell och samhällsrelig kontext. Hon använder sig av Faircloughs kritiska diskursanalys som ger rum för en granskning av mötet mellan det diskursiva och det materiella. Forskningen om klädsel kontrasteras till forskningen om mode. Klädsel tolkas ofta semiotiskt och symboliskt, men för att kunna se på klädseln som en helhet behöver hon också ett förkroppsligat synsätt. Det var ju inte byxorna i sig som väckte anstöt utan kvinno(kroppen) som bar dem. Detta leder också till att ett genusperspektiv är nödvändigt. Intressant är Turunens påpekande om att det är huvudsakligen kvinnors klädsel som väckt moralisk anstöt. Här kan man konstatera att så är fallet ännu idag. Idag är dock byxorna inget problem, däremot nog för korta kjolar. Eftersom kvinnokroppen och kvinnligheten är så central i denna avhandling hade jag förväntat mig en utförligare problematisering av begreppen kön och kvinnlighet(er). Mycket kort konstateras att kön är en performans, det vill säga performativt kön i Butlersk anda.

Om genusdiskussionen är aningen kortfattad är däremot presentation och problematisering en av damtidningar som källmaterial desto mer ingående. Hon ser på tidningarna ur ett poststrukturalistiskt perspektiv som ett uttryck för hur verkligheten konstrueras i dem. Frågan är således hur tidningarna berättar om saker och ting, vilka tolkningsmodeller de erbjuder, sna-

rare än om de är goda eller dåliga källor. I sitt materialkapitel går hon förutom diskursanalys in på hur man kan tolka bild och text samt kännetecken för damtidningar, nämligen deras ambivalenta karaktär och polyfona natur. Innan läsaren kommer till själva analysen av tidningsmaterialet ges en bakgrund till byxfrågan ur ett feministiskt perspektiv, om klädselreformer och framförallt Bloomer-dräkten, en byxdräkt som användes på 1850-talet. Dessutom presenteras de enskilda damtidningarna i relation till de klädselråd som de gav. En lärdom som tidningarna gav var att en praktisk och hälsosam klädsel var ett tecken på en modernt och civiliserat liv.

Efter denna genomgång kommer författaren (äntligen) till debatten om kvinnors användning av byxor. Byxor för kvinnor introducerades som en idrottsbeklädnad. Detta hänger ihop med framväxten av en ny form av kvinnlighet. Föreställningen om den sköra kvinnan ersattes av en sportande kvinna som månade om sin hälsa under mellankrigsåren då skidåkning blev populärt. I reklamen förs fram dels att byxor är praktiska, dels att de är moderna. En annan användningsform av byxorna är som arbetsklädsel i fabriker, sågar och byggarbetsplatser. Här fanns länge ett motstånd mot användningen av byxor eftersom de sågs som okvinnliga och därför omoraliska och skrattretande. Även användningen av byxor som fritidsklädsel, speciellt som strandklädsel, fördes fram som ett sätt att kunna röra sig friare i naturen. Men var det då accepterat att kvinnor bar byxor? I diskussionerna framkommer vissa gränser för användningen. Speciellt feta kvinnor ansågs inte passa i byxor. Här var det inte byxorna i sig som var olämpliga utan kvinnokroppen som skulle bära dem. Också rädslan för att en kvinna i byxor skulle te sig maskulin var stark. Den nega-

tiva och fördömande kritiken mot användningen av byxor kom ofta från manligt håll. Det var först under krigsåren som det blev vanligt att kvinnor använde sig av byxor i paritet med att kvinnor tog över männens arbetsuppgifter. Samtidigt framkommer i diskussionen att detta var en undantagstid. Efterkrigstidens kvinnlighet karaktäriseras av ett betonande av de feminina dragen och där hade byxorna knappast någon plats. De diskurser som Turunen hittar i diskussionerna om kvinnors användning av byxor är den modekritiska diskursen, den rationellt-civiliserade diskursen och den modeinriktade diskursen.

Turunens avhandling är ett omfångsrikt arbete (458 sidor). Hennes gedigna presentation av materialet och analys av det är både avhandlingens styrka och dess svaghet. Styrkan är att avhandlingen är omfattande både gällande material men också gällande diskussionen om hur detta mate-

rial kan förstås och analyseras. Författaren är väl insatt i aktuella teorier och positionerar sig på ett mycket tillfredsställande sätt i användningen av dem. Att avhandlingen är så pass omfattande, vilket naturligtvis har med olika forskningstraditioner att göra, gör att jag blir smått otålig i min läsning. Speciellt de inledande material-, metod- och bakgrundskapitlen är i mitt tycke onödigt ingående. Eventuellt kunde en distinktare avgränsning ha varit av nöden för läsbarhetens skull. I viss mån hade jag önskat att författaren mera koncentrerat sig just på debatten om kvinnors användning av byxor och inte tagit med allmänna frågor om mode och klädsel. Jag får lite känslan av att Turunen i samband med genomläsningen av tidningsmaterialet förälskade sig i sitt material, vilket i sig är mycket förståeligt. Här kunde tesen *kill your darlings* ha gjort avhandlingen mera läsbar av ett i sig mycket intressant och utforskat område.